

СУЧАСНА ТЕОРІЯ ПОЛІТИКИ

УДК 32-027.21

*Бабкіна Ольга Володимирівна,
доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М.П.Драгоманова*

ДЕЯКІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядаються процеси політичного розвитку і демократизації в посткомуністичних суспільствах. Систематизовано основні здобутки й аналітичні можливості транзитології як розділу політичної науки в умовах перехідного політичного розвитку посткомуністичних суспільств. Розкрито особливості системної політичної трансформації в контексті перехідного політичного розвитку посткомуністичних суспільств.

***Ключові слова:** політичний розвиток, модернізація, трансформація, транзитологія, демократичний транзит, консолідація демократії, перехідний політичний режим.*

На сучасному етапі розвитку України, інших постсоціалістичних країн, особливої уваги заслуговують теоретико-методологічні аспекти аналізу суспільного розвитку і подальшої трансформації цих країн.

Поняття трансформації означає зміну різного виду, форми, історичних властивостей певного процесу. Трансформація суспільства в межах цієї парадигми означає видозміну стану чи форми існування економічних, соціальних і політичних, культурних явищ та процесів.

Трансформація у постсоціалістичних країнах обумовлює необхідність перегляду багатьох методологічних підходів до розуміння соціально-політичних і державно-правових проблем. Необхідним насамперед є: ретельний аналіз нових політичних реалій і процесів, що виникли останнім часом; глибоке професійне осмислення та оптимальне вирішення проблем функціонування політичної системи, місця і ролі в ній соціально-політичних та державно-правових інститутів.

В цьому контексті надзвичайно важливими є спільні зусилля в науковому пошуку філософів, політологів, юристів, соціологів, економістів та представників інших суспільних наук різних країн світу, спрямовані на досягнення успіхів в усіх сегментах суспільного розвитку. Більшість помилок та прорахунків, допущених у процесі трансформації постсоціалістичних країн можна було б уникнути, якщо б при вирішенні життєво важливих питань поєднували здоровий глузд і наукове осмислення суспільства.

У процесі трансформації постсоціалістичних країн, в тому числі й України, відбувається інтенсивний процес накопичення політико-правових знань, розробка теоретико-методологічних і концептуальних основ політичної науки з урахуванням світового досвіду. Саме тому, слід звернути увагу на деякі методологічні і концептуальні засади становлення і розвитку політико-правових досліджень у галузі трансформації політичної сфери України та інших постсоціалістичних країн. Вони розвиваються на ґрунтовному філософсько-світоглядному рівні. Відомо, що найбільш вагомими науковими результатами досягаються якраз на перехресті різних наукових галузей. Саме на такій основі розвиваються філософія політики, філософія права, філософія культури, юридична деонтологія, дослідження проблем конституціоналізму та ін.

Українська політична наука досліджує складні проблеми соціально-політичного розвитку сучасного світу та України, сутність і прояви людського виміру політики, проблеми політичної влади, формування політичної свідомості та культури, подолання соціально-політичних та етнічних конфліктів, реформування політичних систем. Значна увага приділяється дослідженню складних і суперечливих процесів трансформації суспільства, реформування політичної системи. Особливо відчутними є, успадковані від минулого та породжені перехідним періодом суперечності та прорахунки. Суспільство значною мірою виявилось заручником завищених очікувань. Ситуація в країні характеризується значним рівнем соціальної та політичної напруги, яка зумовлена, передусім, непослідовністю та безсистемністю деяких економічних та політико-правових реформ. Відповідно, одним із завдань політичної реформи є максимальне зближення політичної теорії і практики. Це зовсім не означає перетворення політичної науки і освіти на систему обслуговування влади. Завдання полягає в іншому – в науковому забезпеченні політичних проєктів, здійсненні політичних прогнозів, науковому обґрунтуванні політичних рішень. Політична ж та правова освіта має формувати підвалини демократичної свідомості і зрілої політико-правової культури.

Науковий аналіз трансформаційних процесів в нових незалежних державах займає помітне місце в сучасній політичній науці. Розгляд варіантів формування політичного режиму в різних країнах, вибір форми правління, розбудови механізмів державного управління, суспільних відносин збагачує політичну науку, оновлює розуміння сутності та розвитку демократичних процесів в сучасному світі. Остання хвиля трансформацій політичних систем утворила необхідність ретельного дослідження цього процесу, становлення політичних систем окремих країн та проведення порівняльного аналізу для виділення загального та особливого в їх розвитку [3, с. 9-12].

Досліджень порівняльного характеру з даної проблеми також небагато, однак є спроби дослідити обрану проблему різними методами і на різному матеріалі.

Могутній імпульс дослідженням у сфері політико-правової динаміки надала розробка концепцій трансформації, модернізації, нового інституціоналізму в руслі методології політичної транзитології, яка виступила в якості однієї з методологічних підвалин політичного аналізу.

Теорія модернізації становить собою міждисциплінарну систему поглядів, ідей, схем і моделей аналізу, що розкриває динаміку подолання відсталості традиційних суспільств, вивчає закономірності трансформації перехідних суспільств у сучасні розвинені.

Останніми роками теорію політичної модернізації суспільства активно розробляють провідні українські та російські вчені – В. Горбатенко, К. Гаджиев, В. Корнієнко, А. Мельвіль, М. Михальченко, О. Панарін, Ф. Рудич М. Шаповаленко та ін. Ними було доведено, що найбільш загальним, адекватним і вільним від кон'юнктурного навантаження – є поняття трансформації. Особливості пострадянського простору, в тому числі українського суспільства, що трансформується не в тому, що воно перетворюється, але ще й в тому, що ми знаходимося на високоактивній стадії соціальних трансформації, коли нестабільна соціальна система близька до стану «динамічного хаосу» (Пригожин). Цим українське суспільство відрізняється від суспільств, що стабільно трансформуються, з динамічною економікою і стійкою соціально-політичною системою.

Транзитологія (лат. *transitus* перехід, проходження та грец. *logos* - вчення) – теорія, напрям політичних досліджень, що обґрунтовує процес переходу від авторитарних, тоталітарних режимів до демократичних засобів і способів управління. На сучасному етапі осмислення проблем демократизації і переходів до демократії (*transition to democracy*) у політичній науці здійснюється в рамках транзитологічного підходу, який виник в ході неоінституційного повороту 1980-90-х років і експансії теорії раціонального вибору з економіки в політологію і соціальну теорію. Транзитологічна парадигма робить акцент не на об'єктивних умовах і передумовах демократії, а на діяльності основних політичних акторів –

перш за все, на стратегічний вибір і дії політичних еліт. Транзитологія – назва напряду, який вивчає перехідні суспільства. Після краху комуністичних режимів його методологію було перенесено на країни Південної та Центрально-Східної Європи, а також пострадянські країни.

Транзитологія, яку розвивають Д.Ростоу, Х.Лінц, А.Степан, С.Хантінгтон, А.Пшеворський, Ф.Шміттер та багато інших дослідників, підкреслює момент стратегічного вибору тієї чи іншої стратегії дії політичних акторів, в якому вони бачать ключ до обґрунтування успіху того чи іншого транзиту. Сьогодні поняття «демократичного транзиту» значно потіснило поняття «переходу до демократії», яке часто вживалось у наукових дослідженнях 1970-80-х рр. На відміну від «переходу до демократії» поняття «демократичний транзит» містить у собі додатковий зміст: результати транзиту в чистому вигляді є непередбачуваними і можуть не відповідати цілі руху. Таким чином більш широке у змістовному і більш нейтральне у ціннісному розумінні поняття «демократичний транзит» краще відображає розмаїття обставин, особливостей та багатоваріантність кінцевих форм суспільних трансформацій. Транзитологи стверджували, що, враховуючи хвилеподібне наростання демократії, ніхто не може з упевненістю прогнозувати, якими будуть наслідки переходу у кожному конкретному суспільстві. Проте саме демократизація є свідченням успішності переходу, уособленням його змісту і мети [2, с. 718-720].

У рамках транзитології були спроби створення евристичних моделей вивчення перехідних процесів у демократичних політичних системах. Зростання кількості країн, що проголосили демократичний вектор розвитку, значно розширило поле їх вивчення, і, водночас, поставило під сумнів низку принципів висновків і методологічних підходів, що використовували транзитологи. Аналіз трансформацій у посткомуністичних суспільствах на території колишнього Радянського Союзу дає абсолютно інші уявлення про демократичний транзит. Хоча деякі західні науковці пропонували вивчати «генеруючі гіпотези», а також розглядати переходи в певних країнах як випадки, що відхиляються від нормативних моделей, але, як відомо, це не принесло транзитології істотних успіхів у вивченні демократичних трансформацій [4].

Країни «нової демократії» в умовах системної трансформації утворюють зону політичної і соціальної нестабільності (чи, за термінологією світ-системного аналізу, «зони політичної турбулентності»). Цей стан нестабільності посилюється ще й тим, що деякі держави, окрім системних трансформацій суспільства, знову відкривають або навіть створюють свою цивілізаційну ідентичність (прикладом останнього є Україна).

Пошуки ідентичності та приналежності до певної цивілізаційної ніші значно посилюють невизначеність результатів демократичних перетворень і наслідків демократичного транзиту. Хоча Захід і продовжує експансію власних політичних і економічних цінностей, але в той же час уже давно стала очевидною слабкість тези про західну цивілізацію як цивілізацію універсальних цінностей, політичних інститутів, що обов'язкові для наслідування. Таке тривале домінування цієї тези було наслідком некоректного змішування процесів модернізації і вестернізації, що, на думку С. Хантінгтона, було «часткою західної зарозумілості» [6].

У той же час треба зазначити певну слабкість поширеної транзитологічної методології, навіть кінця «парадигми транзитології», яка виявляється в тому, що національно-специфічні відмінності пояснюють впливом зовнішніх факторів, здатних повністю змінити політичну ситуацію. Тому сьогодні в цій групі країн існують авторитарні режими, які для своєї самолегітимації, особливо зовнішньої, вимушені зводити до «імітаційної», «фасадної» демократії.

Сучасні реалії потребують нових концепцій, які б враховували не лише класичні західні теорії (транзитологію), а й об'єктивні умови розвитку незахідного світу; перспективи трансформації існуючих політичних режимів пов'язані з всебічним аналізом соціально-

економічних, політико-правових, культурно-гуманітарних та інших процесів, включаючи дослідження політичних еліт.

У теорії перехідних суспільств, до яких відносимо й Україну, експлуатація концепції «хвиль демократизації» і «посткомуністичного транзиту», що включали уявлення про лінійність цього процесу та безальтернативність його результату, виявилися неспроможними. Практика ж перехідних суспільств, особливо враховуючи існуючі зараз історичні дистанції, змусила поставити під сумнів ці постулати та розпочати їх корегування, особливо в контексті результатів перехідних процесів в пострадянських країнах.

На такі загальнонаукові проблеми накладаються суто специфічні особливості, характерні лише для перехідного періоду в державах колишніх радянських державах, в Україні.

На відміну від демократизаційних процесів, що відбувалися в минулому, посткомуністична трансформація охоплює не лише сферу політики. Виникнення дилеми одночасності обумовлено тоталітарним характером колишньої держави. Історичний досвід свідчить, що ці процеси можуть бути ефективними, якщо вони супроводжуватимуться синхронним динамізмом в економічній, соціальній, духовній сфері.

На жаль, при визначенні стратегії українського суспільства, частина загально-програмних цілей була обрана довільно, без критичного аналізу практики західних суспільств, без необхідного врахування внутрішньої логіки та особливостей розвитку України.

При цьому плідними є судження та дослідження ряду вчених про актуальність для України вичленування проблеми пізнання та трансформації власної цивілізації центральноєвропейського типу в рамках світового цивілізаційного процесу.

Україна знаходиться на завершенні початкового етапу становлення демократичної соціально-правової держави і переходу до втілення принципів та норм Конституції у реальне життя суспільства, держави, кожної людини. Але це бажання далеко не завжди збігається з реальністю. Існує суперечність між продекларованими нормами і реальними можливостями та бажаннями їхнього втілення. До основних причин такої ситуації відносяться:

- недостатній розвиток стійких елементів громадянського суспільства;
- відсутність необхідної кількості активних соціальних суб'єктів демократичної трансформації суспільства;
- певна безсистемність та неупорядкованість законодавства;
- недостатній рівень демократичної і правової культури, як всього суспільства так і його еліти.

В політико-правовій літературі розрив між бажаними конституційно визначеними змінами і суспільно-політичною реальністю одержав назву «уявний конституціоналізм» (М. Вебер).

Однією з суттєвих причин цього явища є глибока суперечність між конституційно-вираженим демократичним ладом і реальною практикою управління, яка поєднує як демократичні так і авторитарні тенденції.

Як зазначає М. Онішук, швидкий перехід до демократії, прийняття Конституції на базі ліберальних західних моделей випереджали перехідний стан пострадянського суспільства й еліт. Слабке громадянське суспільство, відсутність незалежного правосуддя, хиткі традиції прав людини викликають деформації цінностей конституціоналізму. Наявна проблема конституційного буття — той розрив, що складається між конституційними деклараціями та конституційною реальністю. Успадкований патерналізм і патерналістський до-конституційний договір між людиною та владою істотно перешкоджає формуванню повноцінного конституційного суспільного договору. Останній може бути сформований лише на основі правосуб'єктності людини, її громадянських і політичних прав. Тому для конституційного транзиту характерним є феномен конституційного тексту без конституційних цінностей. Одне слово, Конституція без реального конституціоналізму [1].

Важливого методологічного значення при цьому набуває подолання легістського (коли право зводиться до сукупності правових норм) підходу до розуміння прав людини [5, с. 6-8]. Тому, просто прийняття демократичних конституційно-правових норм не знімає питання реальної демократизації суспільства. Відомий український мислитель Б. Кістяківський порівнює закон і право порівнював їх як партитуру і музику. Принцип верховенства права передбачає розрізнення права і закону і використання права як головного регулятора всіх відносин в суспільстві, в тому числі обмеження держави правом.

Існують певні особливості українського варіанту демократії, на які звертають увагу українські політологи. Значною мірою це залежить від характеру політичного режиму, що склався в Україні, який є змішаним, фрагментарним, перехідним, поєднує ознаки патримоніального авторитарного режиму і панування кланової олігархії з елементами демократії.

Трансформаційні процеси, що відбуваються в Україні, не слід розглядати в лінійній площині. На нашу думку тут, коректніше було б говорити принаймні про два різновекторні процеси.

Перший - пов'язаний зі змінами політичних інститутів, суспільної свідомості в напрямі демократизації.

Другий - з рухом в зворотному напрямі: збереження і розвиток інститутів авторитарного режиму, процес олігархізації.

В широкому просторі соціальних трансформацій, в якому опинилася нині Україна та інші пострадянські країни, багато в чому має місце хаотичність, яка породжується поки що неясним закінченням протистояння соціальних сил реформації і реставрації та наявним внаслідок цього вакуумом влади, права, моралі. Межі сфери соціального хаосу в посттоталітарному суспільстві не залишаються незмінними, вони постійно пульсують між мінімумом та максимумом. Амплітуда таких коливань визначається тим, які соціальні компоненти – реформаційні чи реставраційні – домінують на тому чи іншому етапі історичного розвитку певного суспільства. Тому при багатоманітності форм переходу від тоталітарної до посттоталітарної системи головними залишаються дві вказані взаємовиключні тенденції.

Отже, в Україні відбувається особливий варіант суспільних трансформацій – формування новітнього варіанту транзитного (перехідного) політичного режиму, авторитаризму, що виріс за фасадом слабко виражених демократичних інститутів.

Основними перешкодами консолідації демократії в Україні, як і в інших країнах колишнього СРСР, є слабкість політичних інститутів, недемократична поведінка еліти, недостатня політична участь населення, фрагментований стан політичної культури як політичної еліти, так і населення в цілому. На ці дилеми української демократії неодноразово звертали увагу вчені юристи: «Парадокс українського конституціоналізму, - зазначає у своїй статті М. Оніщук, - полягає також у тому, що, з одного боку, Конституція визначає правила гри, довгострокову політичну кон'юнктуру, а з іншого — саме політики, котрі конкурують за владу, приймають рішення, якою має бути Конституція. Звідси Конституція залишається продуктом, по суті, елітних домовленостей. Саме «політичні війни» еліт знижують якість політичних інститутів, що встановлюються Конституцією. Тому одним із головних фокусів конституційного процесу має бути конституційне творення сучасного парламентаризму та відповідального урядування» [1].

Наявність таких труднощів зовсім не означає неможливість проведення процесу демократизації політико-правової сфери; всі вищезазвані передумови є лише факторами, що сприяють, або ускладнюють її.

До демократичних детермінант трансформації українського суспільства необхідно віднести і політико-культурні чинники.

Загально визнано висновок про те, що посттоталітарні трансформації в цілому і сучасні демократичні транзити, інститути і процедури демократії в перспективі потребують

легітимізації і масової підтримки, що в свою чергу спирається на розповсюдження та закріплення в суспільстві відповідних – демократичних – цінностей і масових політичних орієнтацій. Вони хоч і не прямо, але все ж таки впливають на хід демократичного транзиту, що особливо відчутним стає у фазі консолідації демократії. Можна припустити, що демократичні інститути можуть бути встановлені без масової участі (початкові стадії демократизації), проте існувати без масової підтримки і підґрунтя у вигляді відповідних політичних орієнтацій і цінностей, демократія не в змозі. Саме в такому розумінні є всі підстави говорити про те, що розвиток і консолідація демократії передбачає також і масове сприйняття демократичної політичної культури, її норм і цінностей.

Одна з найбільш актуальних проблем функціонування політичної системи України полягає у неповній відповідності ознак політико-правової культури вітчизняного суспільства тому її типу, котрий є необхідним для повноцінного утвердження демократії. В сучасних умовах становлення незалежної Української держави назріла необхідність оновлення політико-правової культури населення, її трансформації з перехідної у демократичну.

Серед актуальних проблем, пов'язаних з формуванням політико-правової культури демократичного типу, дозвольте виділити деякі конкретні питання, які пов'язані з розумінням сутності політики, її впливу на право, водночас зворотного впливу права, правової духовності на політику. Нерідко і в науці, і в політиці, і в освітній діяльності, політика розглядається передусім як боротьба за владу. Дисбаланс в розумінні політики як боротьби і політики як пошуку компромісу на користь першої призводить до реалізації політичних цілей та задач неправовими засобами. Таким чином особливого значення набуває проблема подальшого міждисциплінарного дослідження взаємодії політики і права в Україні, оскільки вони нероздільно пов'язані між собою. Незважаючи на те, що центральною ідеєю права є справедливість (воно не допускає переваги однієї сторони над іншою), а сутнісним моментом влади є привласнення чужої волі і субординація, право є концентрованим виразом політики домінуючої частини суспільства. Так само пов'язані між собою політична та правова культури. Право як центральний елемент правової культури виступає засобом реалізації політичних ідеалів, цінностей, тобто складників політичної культури. Політичні і правові реалії тісно переплетені між собою, і у свідомості людей формують певний тип політико-правової культури. Зміна, формування інших переконань в сфері права суттєво змінюють переконання людини щодо політики, політичних процесів і рішень.

Сучасний стан правосвідомості українського суспільства характеризується глибокою внутрішньою суперечливістю, амбівалентністю, девіацією. Це пов'язано з процесами трансформації, що охопили всі виміри буття людини, поставили саму її в екстремальну ситуацію вибору власної позиції, пошуку ідентичних власній особистості цінностей та світоглядних орієнтирів. За короткий історичний період зруйнувалась вся система звичних правових і політичних уявлень, настанов, цінностей, норм і стереотипів, які визначали життя пересічної людини в попередню епоху. Суперечливість суспільних перетворень, нові економічні реалії разом з політичними технологічними, ідеологічними та інформаційними новаціями викликали певну правову та ціннісну дезорієнтацію в суспільстві, поставили питання політичної ідентифікації та самоідентифікації як суспільства в цілому, так і окремої особистості.

Слід підкреслити, що право не є всесильним у протистоянні із політикою (її кон'юнктурою, доцільністю, цинізмом), і перебільшені очікування щодо права можуть спричинити кризу довіри до законодавчих, конституційних шляхів розв'язання гострих політичних проблем (перехід до парламентсько-президентської моделі внаслідок політичних реформ 2004-2006 рр. є прикладом правового романтизму та ідеалізму). Закони самі по собі не можуть автоматично забезпечити добробут громадян, комфортність проживання, якщо відсутні ефективна економіка, належне керівництво соціально-економічними процесами в державі, високий рівень правової і політичної культури.

Поведінка юристів, політологів, педагогів у цьому контексті має сприяти вирішенню переходу від атмосфери протистояння і насильства до культури миру, довіри, стабільності. Саме тому для нашого навчального закладу – Університету освіти – необхідно збагачувати зміст освітнього процесу гуманістичними ідеями, про які йшлося, ширше використовувати для цього перспективний навчальний курс правової педагогіки, яка є однією з важливих, але недостатньо використовуваних викладачами наукою і навчальною дисципліною, спрямованою на формування в людини взаємної пошани, визнання рівності відносно до інших соціальних груп, до особистостей, як до рівнодостойних осіб, налаштованості на порозуміння і діалог з іншими, визнання і поваги прав інших суб'єктів бути інакшими.

До основних умов набуття політико-правовою культурою ознак демократичної в Україні відноситься практичне втілення в життя поглядів її носіїв, а також: підвищення життєвого рівня населення, подолання корупції, реальне вирішення інших актуальних суспільних проблем, що дозволить зміцнити довіру громадян до державної влади; розробка та реалізація державної програми з формування демократичної політичної культури населення, в тому числі, демократичної культури молоді як її невід'ємної частини; масове поширення наукових політологічних та правових знань, зокрема, шляхом поглибленого викладання політології, правознавства інших соціально-гуманітарних дисциплін у вищих і середніх навчальних закладах.

Політико-правові реформи, перехід до демократії - не самоціль, а шлях створення цивілізованої сучасної системи, стабільної, здатної до саморозвитку і утворюючої усі необхідної умови для нормального життя людини. Проблема демократії для нашої країни - це проблема формування такої соціальної і політичної системи, яка б забезпечувала керованість суспільством при участі народу, припускала б можливість заміни влади без насильства, гарантувала б дотримання і захист прав і свобод людини. Таким чином, успішне здійснення в країні демократичної трансформації пов'язано з формуванням сучасної політичної і правової системи, виборчої системи, забезпеченням поділу і взаємодії влади, реформуванням державного механізму, і насамперед судової влади, введенням сучасних механізмів і процедур пом'якшення конфліктів у державно-правовій сфері, забезпеченням прав і свобод людини і громадянина, подальшого формування демократичної політико-правової культури.

Література:

1. Оніщук М. Український конституціоналізм: від кризи – до ладу [Електронний ресурс] / М. Оніщук // Дзеркало тижня. Україна. – 2013. - № 17. – Режим доступу до газети: <http://gazeta.dt.ua/LAW/ukrayinskiy-konstitucionalizm-vid-krizi-do-ladu-.html>
2. Політична енциклопедія / Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2012 р. – 808 с.
3. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій: монографія / В. Ф. Солдатенко, Т. А. Бевз, В. П. Горбатенко та ін.; Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф.Кураса НАН України. - К. : Парлам. вид-во, 2009. - 536 с.
4. Шаповаленко М. В. Политическое развитие современных переходных обществ: теоретические подходы и основные тенденции / М. В. Шаповаленко. – Х. : ХНУВД, 2007. – 340 с.
5. Шемшученко Ю., Ющик О. Політика, право, Конституція / Ю. Шемшученко, О. Ющик // Право України. – 2007. - №8 . – С. 6-8.
6. Huntington S. P. The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century / S. Huntington. – Norman ; London : University of Oklahoma Press, 1991. – 384 p.

Бабкіна О. В. Некоторые методологические проблемы анализа политических трансформаций и политического развития

В статье рассматриваются процессы политического развития и демократизации в посткоммунистических обществах. Систематизированы основные достижения и аналитические возможности транзитологии как раздела политической науки в условиях переходного политического развития посткоммунистических обществ. Раскрыты особенности системной политической трансформации в контексте переходного политического развития посткоммунистических обществ.

Ключевые слова: политическое развитие, модернизация, трансформация, транзитология, демократический транзит, консолидация демократии, переходной политической режим.

Babkina O. Some of the methodological problems of the analysis of political transformations and political development

The article describes the processes of political development and democratization in postcommunist societies. It is systematized the main achievements and analytical capabilities of transitology as a part of the political science in the conditions of a transition of political development in postcommunist societies. Revealed features of systemic political transformation in the transitional political development of postcommunist societies.

Key words: political development, modernization, transformation, transitology, democracy transit, consolidation of democracy, transitional political regime.

УДК 324

Арабаджисв Дмитро Юрійович,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри соціальної роботи
Запорізького національного технічного університету

**СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ, ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ І ГРОМАДСЬКИЙ
МОНІТОРИНГ: ДО ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ**

В статті подане визначення соціального контролю, громадського контролю і громадського моніторингу. Розмежовано поняття соціального контролю і суспільного контролю. Обґрунтоване співвідношення даних понять. Визначено характеристики держави, що є передумовою існування громадського контролю і громадського моніторингу як особливих проявів соціального контролю.

Ключові слова: соціальний контроль, громадський контроль, громадський моніторинг, громадянське суспільство, держава.

Особливості взаємовідносин сучасного українського суспільства з державою з точки зору розвитку громадянського суспільства і здійснення громадського моніторингу зумовлюють необхідність визначення взаємовідношення таких понять, як соціальний контроль, громадський контроль і власне громадський моніторинг.

Варто зауважити, що з поширенням думки, що з моменту виникнення парламентської демократії ліберальні відмінності між державою і громадянським суспільством нівельовано, і сьогодні варто говорити про взаємопроникнення держави й суспільства і розвиток феномену соціальної держави [1] – питання контролю за державою з боку громадськості відійшло на другий план. Для країн розвиненої демократії не виникає сумнівів щодо наявності взаємного контролю з боку держави і суспільства. Більше того, в рамках соціальної держави втручання держави в суспільне життя санкціонується самими громадянами.